

PŘÍRUČNÍ
ČESKO
RUSKÝ
SLOVNÍK

SČSP - SVĚT SOVĚTŮ

PŘÍRUČNÍ
ČESKO-RŮSKÝ
SLOVNÍK

ЧЕШСКО-РУССКИЙ СЛОВАРЬ

*Составил коллектив филологической кафедры
Педагогического института (двухлетнего) в г. Усти над Лабем
Б. Коудела, И. Новотны, З. Оливериус, Т. Пацовска
под редакцией Ф. Малиржа*

ПРАГА 1958

*Изда л Сою з чехословацко-советской дру жбы
в С вете совет у*

PŘÍRUCNÍ ČESKO-RUSKÝ SLOVNÍK

*Zpracoval kolektiv katedry filologie
Vyšší pedagogické školy v Ústí nad Labem
B. Koudela, J. Novotný, Z. Oliverius, T. Pacovská
pod vedením F. Malíře*

PRAHA 1958

*Vydal Svaz československo-sovětského přátelství
ve Světě sovětů*

ÚVODEM

Již dlouhou dobu se u nás pociťoval nedostatek česko-ruských slovníků. Dříve užívané slovníky V. T. Gontara (z r. 1945) a A. Schierové (z r. 1951) nejsou již po léta vydávány. Vzhledem k tomu, že znalost ruského jazyka má pro naše pracující stále větší význam a masově se rozšiřuje, je potřeba praktického česko-ruského slovníku zvláště naléhavá. Proto z podnětu a péči ústřední komise Lidových kursů ruštiny při ÚV SCSP byl kolektivem katedry filologie Vyšší pedagogické školy v Ústí nad Labem zpracován tento slovník, který má pomoci uvedenou mezeru alespoň částečně odstranit.

Slovník je určen jako praktická jazyková pomůcka pro nejširší vrstvy uživatelů, kteří se chtějí orientovat v základní slovní zásobě ruského jazyka, pomáhat jim v rozsahu této slovní zásoby překládat z češtiny do ruštiny, zejména při přípravě ústního projevu a při sestavování rusky psaných dopisů. U uživatele slovníku se předpokládá znalost ruského jazyka asi v rozsahu učiva Lidových kursů ruštiny. Tímto zaměřením je dán i jeho rozsah i výběr českých hesel (tučně tištěných českých slov) a způsob jejich zpracování. Vedle toho bylo přihlíženo k tomu, aby svým rozsahem, celkovým zpracováním a cenově byl přístupný širokému používání.

Slovník obsahuje na 20 000 obecně známých a užívaných slov. Byla do něho zařazena také mnohá slova, jimiž se od roku 1945 obohatila slovní zásoba našeho jazyka v souvislosti s novou socialistickou politickou, hospodářskou a kulturní skutečností (**pětiletka, prověrka, nástěnka, mládežnický, jednotné zemědělské družstvo**). Slova odborná a hovorová jsou uvedena zpravidla jen tehdy, jsou-li

běžná a je-li jejich význam obecně známý (**dispečer, kombajn, hřídel, nářečí; neplecha, nafoukaný**). Vyskytuje-li se slovo v různých spojeních, rčeních, příslovích a pod., uvádějí se nejběžnější z nich (**národní podnik, Národní fronta; podat pomocnou ruku; práce kvapná málo platná**).

Různé významy jednoho slova jsou číslovány, na př. koule **1. (těleso)...** **2. (ve sportu)...** **3. (dělová) ...** Kde se několik českých významů překládá jedním slovem ruským, nejsou tyto významy číslovány, na př. **ložnice (místnost, nábytek)**. Různé významy jsou blíže určovány čtyřmi způsoby: vazbou, výkladem, slovem s podobným významem (synonymem) a příkladem, na př. **pokládati 1. co kam...** **2. koho, co zač...**; **košíkář 1. (výrobce košů)...** **2. (hráč)...**; **mluviti 1. (vyjadřovati se)...** **2. (rozmlouvati, besedovati)...**; **laditi 1. (housle, klavír)...** **2. (o hlasech, barvách)**. Vazby se uvádějí také tehdy, jsou-li v češtině jiné než v ruštině nebo jestliže se v nich v češtině často chybí (**obviniti koho z čeho** обвинить кого в чём; **učiti koho čemu** обучать кого чему).

České slovo v jednom svém významu je překládáno zpravidla jedním výrazem ruským, výjimečně dvěma (**vejce** яйцо; **velice** весьма, очень). V případě, že ruský překlad neodpovídá plně českému slovu (je tomu tak většinou u slov označujících typicky české jevy), označujeme přibližnost překladu znaménkem $\approx$ (**koláč** $\approx$ пирог). Kde se v češtině uvádí v hranaté závorce i druhý vid slovesa, dodržuje se v ruském překladu stejné pořadí vidů, na př. **převléci se [-kati se]** переодеться [-еваться], což znamená, že českému slovu „převléci se“ odpovídá ruské slovo переодеться a českému slovu „převlékati se“ slovo переодеваться.

Překlad heslového slova (tištěného **tučně**) je doplněn nezbytnými mluvnickými údaji, jejichž účelem je poskytnout stručné a názorné poučení o skloňování, časování, přízvuku a pod. (viz seznam zkratk a značek na str. 8).

Na pohyblivý přízvuk upozorňují značky uvedené na str. 10; přízvuk stálý není označen. Odchytky ve výslovnosti jsou uváděny za ruským slovem v hranaté závorce, na př. чéстный [~сн~], čti „чэсный“; ательэ [~тэ~] čti „атэльэ“.

Při práci na slovníku jsme se opírali o jednojazyčné i dvoj-jazyčné slovníky: *Příruční slovník jazyka českého*; F. Trávníček, *Slovník jazyka českého*; Д. Н. Ушаков, *Толковый словарь русского языка*; С. И. Ожегов, *Словарь русского языка*; *Velký rusko-český slovník* pod redakcí L. Kopeckého, B. Havránka, K. Horálka; *Školní rusko-český slovník* pod redakcí L. V. Kopeckého; A. V. Isačenko, *Slovensko-ruský překladový slovník* (I. díl — A—O); B. К. Мюллер, *Англо-русский словарь* a j.

Dále jsme použili excerpčního materiálu z těchto knih a časopisů, srovnávající originál (český nebo ruský) s překladem: B. Němcová, *Babička*; A. Zápotocký, *Rudá záře nad Kladnem*; T. Svatopluk, *Bez šéfa*; M. A. Шолохов, *Поднятая целина*; časopis *Новое время* a j. Při zpracování mnohých hesel nám pomohl i zápis hovorové řeči, který jsme získali při pobytu v Sovětském svazu.

Za cenné připomínky, které nám pomohly při práci na slovníku vyslovujeme srdečný dík našim spolupracovníkům ing. V. Schönovi, prom. fil. J. Olivové, I. I. Kovtunovové (Institut jazykoznanija, Moskva), I. Krjukovové a N. Lukešové. náš dík patří rovněž posluchačům Vyšší pedagogické školy v Ústí nad Labem Z. Jančárkové, M. Tlačbové, J. Vítovi a V. Bartoňovi, kteří pomohli při pořádání excerpčního materiálu a při čtení rukopisu a korektur, a pracovníkům oddělení ruského jazyka ÚV SČSP. Jsme si vědomi, že naše práce nemůže být bez nedostatků a děkujeme předem všem, kdo budou tohoto slovníku užívat, za připomínky, kterými přispějí k zlepšení slovníku v jeho dalším vydání.

1. prosince 1957

Autorský kolektiv

ZKRATKY*

<i>dok.</i>	sloveso dokonavého vidu
<i>hovor.</i>	slovo hovorové
<i>inf.</i>	infinitiv, neurčitý tvar
<i>jedn. č.</i>	jednotné číslo
<i>kniž.</i>	slovo knižní
<i>m⁰</i>	zpodstatnělé přídavné jméno rodu mužského
<i>m¹</i>	skloňuje se podle vzoru завод
<i>m²</i>	skloňuje se podle vzoru автомобиль
<i>m³</i>	skloňuje se podle vzoru трамвай
<i>m⁴</i>	skloňuje se podle vzoru пролетарий
<i>m, ž¹</i>	podstatné jméno rodu mužského i ženského, skloňuje se podle vzoru школа
<i>min. č.</i>	minulý čas
<i>množ. č.</i>	množné číslo
<i>n.</i>	nebo
<i>nedok.</i>	sloveso nedokonavého vidu
<i>neskl.</i>	nesklonné
<i>os.</i>	osoba
<i>p.</i>	pád
<i>přenes.</i>	přenesený význam

* Viz též strany 517—523.

<i>s</i> ⁰	zpodstatnělé přídavné jméno rodu středního
<i>s</i> ¹	skloňuje se podle vzoru слово (правило) ₁
<i>s</i> ²	skloňuje se podle vzoru поле
<i>s</i> ³	skloňuje se podle vzoru собрание
<i>s</i> ⁴	skloňuje se podle vzoru воскресенье
<i>s</i> ⁵	skloňuje se podle vzoru время
<i>stup.</i>	stupeň přídavného jména
<i>ž</i> ⁰	zpodstatnělé přídavné jméno rodu ženského
<i>ž</i> ¹	skloňuje se podle vzoru школа
<i>ž</i> ²	skloňuje se podle vzoru неделя (яблоня)
<i>ž</i> ³	skloňuje se podle vzoru армия
<i>ž</i> ⁴	skloňuje se podle vzoru тетрадь (кость)
<i>I</i>	sloveso I. časování
<i>I</i> ¹	sloveso podle vzoru читать, уметь
<i>I</i> ²	sloveso podle vzoru рисовать (воевать)
<i>I</i> ³	sloveso I. časování typu крикнуть, -ну, -нешь nebo, -нѹ, -нѣшь (řídí se přízvukem infinitivu, není-li jinak ozna- čeno)
<i>II</i>	sloveso II. časování
◇	rčení, přísloví a pod.

ZNAČKY UDÁVAJÍCÍ TYP ПОДВИЖНОГО ПРИЗВУКА

1. Podstatná jména rodu mužského

П	стол, -á	kromě 1. p. jedn. č. je přízvuk na koncovce
††	сад, -а; <i>množ. č.</i> сады́, -óв	v jedn. č. na kmeni, v <i>množ. č.</i> na koncovce
W	зуб, -а; <i>množ. č.</i> зубы́, -óв	v jedn. č. a v 1. a 4. p. <i>množ. č.</i> na kmeni, v ostatních pádech <i>množ. č.</i> na koncovce
Т	гвоздь, -я́; <i>množ. č.</i> гвозди́, -éи	kromě 1. a 4. p. jedn. a <i>množ. č.</i> je přízvuk na koncovce

2. Podstatná jména rodu ženského

★	звезда́, -ы́; <i>množ. č.</i> звёзды́, звёзд, звёздам	v jedn. č. na koncovce, v <i>množ. ч.</i> na kmeni
✋	рука́, -и́, 4. p. ру́ку; <i>množ. ч.</i> ру́ки, рук, рукáм	kromě 4. p. jedn. ч. a 1. a 4. p. <i>množ. ч.</i> je přízvuk na koncovce
☞	кость, -и; <i>množ. ч.</i> ко́сти, ко́стей	v jedn. ч. a v 1. a 4. p. <i>množ. ч.</i> na kmeni, v ostatních pádech <i>množ. ч.</i> na koncovce
Ⓐ	свеча́, -и́; <i>množ. ч.</i> свечи́, свеч, свеча́м	kromě 1. a 4. p. <i>množ. ч.</i> je přízvuk na koncovce

3. Podstatná jména rodu středního

- ✉ письмó, -á; *множ. ч.* в jedn. ч. na koncovce, в *множ. ч.* на кmeni
 письма, пи́сем
 ~ мо́ре, -я; *множ. ч.* в jedn. ч. на кmeni, в *множ. ч.* на конcovce
 моря́, -ей

4. Slovesa

- ↖ смотре́ть, я смотре́ю, počínaje 2. os. jedn. ч. přízvuk
 ты смóтришь přechází na předchozí slabiku
 ↗ не́с, несла́, неслó, přízvuk přechází v minulém
 несли́ čase na koncovku -a, -o, -и
 ↘ а́ был, была́, было́, přízvuk přechází v minulém
 были́ čase na koncovku -a, v ostatních tvarech minulého času je na кmeni

AZBUKA

А	а	a	П	п	p
Б	б	b	Р	р	r
В	в	v	С	с	s
Г	г	g	Т	т	t
Д	д	d	У	у	u
Е	е	je	Ф	ф	f
Ё	ё	jo	Х	х	ch
Ж	ж	ž	Ц	ц	c
З	з	z	Ч	ч	č
И	и	i	Ш	ш	š
	й	j	Щ	щ	šč
К	к	k	Ъ	tvrdý znak	
Л	л	l	Ы	y	
М	м	m	Ь	měkký znak	
Н	н	n	Э	э	e
О	о	o	Ю	ю	ju
Я	я	ja			

A

a *spojka* 1. (*slučovací*) и; bratr a sestra брат и сестра; vstal a umyl se он встал и умылся.

2. (*odporovací*) a (*odděluje se čárkou*); já jsem četl, a bratr psal я читал, а брат писал; slíbil, že přijde, a nepřišel он пообещал прийти, но не пришёл. 3. (*navazovací*) a. Kde jste byl včera? V kině.) — A kam půjdete zítra? ... A куда вы пойдёте завтра?

♦ a to а именно; a pod. и т. п. (и тому подобное)

abeceda алфавит *m*¹, азбука *ž*¹; Morseova a. азбука Морзе

abecední алфавитный, азбучный; uspořádat a ~ě расположить в алфавитном (азбучном) порядке

abnormální ненормальный

abonent (*na koncert*) абонент *m*¹; (*na časopis*) подписчик *m*¹; ~ka абонентка *ž*¹; подписчика *ž*¹

absence отсутствие *s*³; (*v práci*) прогул *m*¹, неявка *ž*¹ (на работу)

absentér прогульщик *m*¹

absolutní абсолютный

absolvent выпускник *m*¹ тт; a. kursu окончивший *m*⁰ курс; a. university воспитанник *m*¹ университета; ~ka выпускница *ž*¹

absolvovati (*školu*) окончить, чу II

abstinent непьющий *m*⁰

abstraktní абстрактный, отвлечённый

aby *spojka* чтобы; (*ve větách předmětných — na otázku co?, oč? — je často inf.*) просил jsem ho (radil, rozkázal jsem mu), aby tam nechočil я просил его (советовал, приказал ему) не ходить туда; (*ve větách účelových — na otázku proč? — je při stejných podmětech vazba čímoby s inf.*) koupil jsem (*já*) sestře slovník, aby mohla (*ona*) číst v originále я купил сестре словарь, чтобы она могла читать в подлиннике; koupil jsem si (*já*) slovník, abych mohl (*já*) číst v originále я купил ..., чтобы читать ...

ač, ačkoli(v) *spojka* хотя; pracoval, a. byl unaven он работал, хотя устал

adaptace (*budovy*) переоборудование *s*³

adaptovati переоборудовать *I*²

administrace (*novin*) ≡ издательство *s*¹

administrativa администрация *ž*³

administrativní административный

admirál адмирал *m*¹

adoptovati (*chlapce, děvče*) усыновить, ~ влю II [~ влять *I*¹];

a~ané dítě приёмный ребёнок
adresa адрес m^1 †† 1. množ. č. ~á; poslat na a~u послать по адресу
adresát адресат m^1
adresovati (*i přenes.*) адресовать I^2
advokát адвокат m^1
aerolinie авиалиния $ž^3$
aféra афера $ž^1$
africký африканский
Afrika Африка $ž^1$
agent (*nepřátelský*) агент m^1
agitace агитация $ž^3$; předvolební a. предвыборная агитация
agitací агитационный; a. středisko агитпункт
agitátor агитатор m^1
agitovati pro koho, co агитировать I^2 за кого, что
agonie агония $ž^3$; upadnout do a. впасть в агонию
agrární аграрный
agregát агрегат m^1
agrese агрессия $ž^3$
agresivní агрессивный
agresor агрессор m^1
agronom агроном m^1
agronomie агрономия $ž^3$
agrotechnický агротехнический; a~á lhůta агротехнический срок
akademický академический; a. malíř $\cong$ художник
akademie 1. a. věd академия $ž^3$ наук; vojenská a. военная академия; obchodní a. $\cong$ коммерческое училище s^2 . 2. (*kulturní podnik*) $\cong$ художественное выступление s^3 ; tělovýchovná a. гимнастическое выступление

akademik (člen akademie) академик m^1
akát акация $ž^3$
akce акция $ž^3$, действие s^3 ; útočná a. агрессивный акт m^1
akcie акция $ž^3$; a. stoupají (klesají) акции поднимаются (падают)
akcionář акционер m^1
akciový акционерный; a~á společnost акционерное общество
akční: a. výbor комитет действия
aklamace открытое голосование s^3 ; zvolit a~í избрать при открытом голосовании
aklimatisovati se акклиматизироваться I^2
akord 1. (*v hudbě*) аккорд m^1 . 2. práce v a~u сдельная работа
akrobacie акробатика $ž^1$, акробатизм m^1 ; letecká a. фигурный полёт m^1
akrobat акробат m^1
akt 1. (*čin; kresba*) акт m^1 . 2. (*divadelní*) действие s^3
aktiv актив m^1 ; (*schůze*) собрание s^3 актива
aktivisovati активизировать I^2
aktivista активист m^1 ; ~ka активистка $ž^1$
aktivita активность $ž^4$
aktivní 1. (*člověk*) активный, деятельный; účastnit se a~ě čeho принимать активное участие в чём. 2. (*služba*) действительный; v a~í službě на действительной службе. 3. (*rozpočet*) активный
aktovka 1. (*na knihu*) портфель m^2 . 2. (*hra*) пьеса $ž^1$ в одном действии

aktuální (*událost*) актуальный;
(*otázka*) актуальный, злобо-
дневный

akumulace накопление *s*³

akumulátor аккумулятор *m*¹;
nabít a. зарядить аккумуля-
тор

akvarel акварель *ž*⁴

akvarium аквариум *m*¹

Albánec албанец, ~нца *m*¹;
~ka албанка *ž*¹

Albánie Албания *ž*³

albánský албанский

album альбом *m*¹; a. na známky
альбом для марок

ale spojka но; chtěl bych přijít,
ale nemohu я хотел бы при-
йти, но не могу; nejen, ale i не
только, но и

alegický: a. průvod $\cong$ карма-
вал *m*¹

alej аллея *ž*²

alespoň по крайней мере

algebra алгебра *ž*¹

alimenty алименты, ~ов *jen*
množ. č.

alkohol алкоголь *m*²

alkoholický: a. nápoj спиртной
напиток

alkoholismus алкоголизм *m*¹;
boj proti a~u борьба с алко-
лизмом

almužna милостыня *ž*²; dát a~u
подать милостыню

Alpy Альпы, Альп *jen množ. č.*

alt альт *m*¹ $\mp$ n. $\top$

altán, ~ek беседка *ž*¹

altistka альт *m*¹ $\mp$ n. $\top$

aluminium алюминий *m*⁴

Alžír Алжир *m*¹

amatér любитель *m*²

amatérský любительский

ambulatorium амбулатория *ž*³

americký американский

Američan американец, ~нца *m*¹;
~ka американка *ž*¹

Amerika Америка *ž*¹

amnestie амнистия *ž*³; vyhlásit
a~i объявить амнистию; udě-
lit a~i komu амнистировать
кого

amoleta оmlét *m*¹

amplion громкоговоритель *m*²,
репродуктор *m*¹

amputace ампутация *ž*³

amputovati со кому ампути-
ровать *I*² что кому; отнять,
~нимý *I*↵, *min. č.* отнял
↵а что у кого

analfabet неграмотный *m*⁰

analogický аналогичный

analogie аналогия *ž*³

analýsa анализ *m*¹; provést a~u
произвести анализ

analysovati анализировать *I*²

ananas ананас *m*¹

anarchie анархия *ž*³

anarchista анархист *m*¹

anatomie анатомия *ž*³

anděl (*i přenes.*) ангел *m*¹

anebo или; buď... anebo или...
или

anekdota анекдот *m*¹

angina анги́на *ž*¹; dostat a~u
схватить анги́ну; má a~u
у него анги́на

anglický английский; umět a~u
говорить по-английски, вла-
деть английским языком

Angličan англичанин *m*¹, *množ.*
č. ~áne, ~án; ~ka англичан-
ка *ž*¹

angličtina английский язык *m*¹
 $\top$

Anglie Англия *ž*³

angorský ангорский; svetr z a~é
vlny свитер из ангорской
шерсти

angrešt (*ovoce, keř*) крыжовник *m*¹; (*jeden plod*) ягода *ž*¹ крыжовника

angrešlový крыжовенный

ani 1. *částice (zesilující zápor)* ни, даже (не); ani jeden žák neschybel ни один ученик не отсутствовал; ani otec o tom nevěděl даже отец об этом не знал. 2. *spojka* ani...ani ни...ни; nemohu přijít ani dnes, ani zítra я не могу прийти ни сегодня, ни завтра ♦ ani ryba ani rak ни рыба ни мясо; ani za nic ни за что на свете

aniž *spojka* без того, чтобы; odešel, a. to zpozorovali он ушёл без того, чтобы это заметили; (*při stejných podmínkách je vazba s inf.*) odešel, a. pozdravil он ушёл без того, чтобы поздороваться *n.* ушёл, не поздоровавшись

anketa анкета *ž*¹; uspořádat a~u провести анкету

ano 1. да. 2. (*není-liž pravda?*) не правда ли? Přijdete zítra, (že) ano? Вы завтра придёте, не правда ли?

anonymní анонимный

anorganický неорганический

antena антенна [*~тэ~*] *ž*¹

antický античный

antifašista антифашист *m*¹; ~ka антифашистка *ž*¹

antikvariát букинистический магазин *m*¹

aparát (*fotografický; administrativní*) аппарат *m*¹

apatický апатичный

apelovati na koho, co апеллировать *I*² к кому, чему

aplikovati co na co применять *I*¹

[*dok. ~нить II*] что к чему

apolitický аполитичный

apoštol (*i přenes.*) апостол *m*¹

ar ар *m*¹

Arab араб *m*¹; ~ka арабка *ž*¹

Arabie Аравия *ž*³

arabský арабский; a~á číslice арабская цифра; a~á guma гуммиарабик

aranžér, ~ka (*výlohy*) декоратор *m*¹

arcibiskup архиепископ *m*¹

Argentina Аргентина *ž*¹

argument аргумент *m*¹

argumentovati аргументировать *I*²

arch лист *m*¹ тт

architekt архитектор *m*¹

architektura архитектура *ž*¹

archiv архив *m*¹

arie ария *ž*³; zpívat a~i исполнять арию

aristokracie аристократия *ž*³

aritmetika арифметика *ž*¹

arktický арктический

armáda армия *ž*³; Rudá a. Královská a. Sovětská a. Советская Армия

armádní армейский; a. sbor корпус; a. generál генерал армии; a. rozkaz приказ по армии

Armen армянин *m*¹, množ. č. ~яне, ~ян; ~ka армянка *ž*¹

Armenie Армения *ž*³

arsen мышьяк *m*¹ тт

artist артист *m*¹; ~ka артистка *ž*¹

asbestový асбестовый

asfaltový асфальтовый

asi 1. (*přibližně*) приблизительно, около *s* 2. *p.*; a. 5 kilo. metrů около пяти километров *n.* километров пять. 2-